

จิตเวช

ศิริราช DSM-5

บรรณาธิการ

นันทวิช สัทธีรักษ์

กมลเนตร วรรณเสวก

กมลพร วรรณฤทธิ์

ปิ่นต พุกฤตยาคามิ

สุพร อภินันทเวช

พนม เกตุมาน

สารบัญ

คำนิยม	(4)
คำนำ	(5)

ส่วนที่ 1 วิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐานและพฤติกรรมศาสตร์พื้นฐาน (Medical Science and Basic Behavioral Science) 1

บทที่ 1	บทนำสู่จิตเวชศาสตร์ (Introduction to Psychiatry)	3
บทที่ 2	เวชจริยศาสตร์ ความเป็นมืออาชีพทางการแพทย์ และความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย (Medical Ethics, Professionalism, and Doctor-Patient Relationship)	11
บทที่ 3	ความปกติและความผิดปกติ (Normality vs. Abnormality)	23
บทที่ 4	การจำแนกประเภทของโรคทางจิตเวช (Psychiatric Classification)	33
บทที่ 5	จิตวิทยาของกลไกทางจิตและการเผชิญปัญหา (Psychology of Mind Defense and Coping Mechanism)	41
บทที่ 6	จิตวิทยาพื้นฐานของพฤติกรรม การเรียนรู้ ความจำ อารมณ์ และแรงจูงใจ (Psychological Basis of Behavior, Learning, Memory, Emotion, and Motivation)	55
บทที่ 7	ทฤษฎีพัฒนาการของจิตใจ (Theory of Psychological Development)	67
บทที่ 8	สมองกับพฤติกรรม (Brain and Behavior)	77

ส่วนที่ 2 ทักษะการประเมินผู้ป่วย (Assessment Skill) 87

บทที่ 9	การสัมภาษณ์ทางจิตเวช (Psychiatric Interview)	89
---------	---	----

บทที่ 10	อาการวิทยาทางจิตเวช (Symptomatology)	107
ส่วนที่ 3 จิตเวชศาสตร์ในทางคลินิก (Clinical Psychiatry)		113
ส่วนที่ 3.1 ปัญหาทางจิตเวชศาสตร์ทั่วไป (Psychiatric Problem)		115
บทที่ 11	พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง (Violence)	117
บทที่ 12	ผู้ป่วยพยายามฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตนเอง (Suicidal Attempt and Suicidal Gesture)	121
บทที่ 13	กลุ่มอาการหายใจหอบ (Hyperventilation Syndrome)	135
บทที่ 14	ภาวะวิตกกังวลเฉียบพลันและอาการ Panic Attack (Acute Anxiety and Panic Attack)	145
บทที่ 15	ภาวะโรคจิต (Psychosis)	155
บทที่ 16	ภาวะซึมเศร้า (Depression)	169
บทที่ 17	ปัญหาการนอน (Sleep Problem)	179
บทที่ 18	ปัญหาการใช้สารเสพติดและการบำบัด (Substance Use Problem and Treatment)	187
บทที่ 19	ปัญหาพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเฉียบพลัน (Acute Behavioral Change)	207
บทที่ 20	ปัญหาทางจิตใจในผู้ประสบภัย และโรคความผิดปกติทางจิตใจภายหลังภัยอันตราย (Acute Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder; PTSD)	217
บทที่ 21	การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย การสูญเสีย และภาวะโศกเศร้าจากการสูญเสีย (End of Life Care, Death and Dying, Bereavement)	231

บทที่ 22	ปัญหาผู้ป่วยที่ดูแลยาก (Difficult Patient)	251
บทที่ 23	ผู้ป่วยที่มีอาการทางกายไม่ทราบสาเหตุ (Patient with Unspecified Somatic Symptom)	259
ส่วนที่ 3.2 ปัญหาทางจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น (Problem in Child and Adolescent Psychiatry)		273
บทที่ 24	ปัญหาพฤติกรรมที่พบบ่อยในเด็ก ได้แก่ การกระตุ้นตัวเองทางเพศ การกัดเล็บ และการนอนกัดฟัน (Common Child Psychiatric Problems; Childhood Masturbation, Nail Biting or Onychophagia, and Teeth Grinding or Bruxism)	275
บทที่ 25	การทารุณกรรมเด็ก (Child Abuse)	291
บทที่ 26	ปัญหาการเรียน (Academic Problem)	311
บทที่ 27	พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น (Risk Taking Behavior in Adolescent)	327
ส่วนที่ 3.3 โรคทางจิตเวชศาสตร์ทั่วไปที่พบบ่อย (Common Psychiatric Problem)		333
บทที่ 28	ภาวะเพ้อและโรคทางจิตเวชที่มีสาเหตุจากภาวะทางกาย (Delirium and Mental Disorder due to Another Medical Condition)	335
บทที่ 29	ภาวะสมองเสื่อม (Major Neurocognitive Disorder and Mild Neurocognitive Disorder)	349
บทที่ 30	โรคจิตเภทและโรคจิตชนิดอื่น (Schizophrenia Spectrum and Other Psychotic Disorders)	365
บทที่ 31	กลุ่มโรคอารมณ์สองขั้วและกลุ่มโรคซึมเศร้า (Bipolar and Related Disorders and Depressive Disorder)	379

บทที่ 32	กลุ่มโรควิตกกังวลและกลุ่มโรคย้ำคิดย้ำทำและโรคอื่นที่เกี่ยวข้อง (Anxiety Disorder and Obsessive-Compulsive and Related Disorders)	411
บทที่ 33	โรคความผิดปกติของการปรับตัว (Adjustment Disorder)	431
บทที่ 34	ภาวะเจ็บป่วยทางกายที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางจิตใจ (Psychological Factor Affecting Other Medical Conditions)	445
บทที่ 35	โรคบุคลิกภาพผิดปกติ (Personality Disorder)	455
ส่วนที่ 3.4 โรคทางจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่นที่พบบ่อย (Common Child and Adolescent Psychiatric Problem)		467
บทที่ 36	โรคสมาธิสั้น (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder; ADHD)	469
บทที่ 37	โรคดื้อและโรคเกเร (Oppositional Defiant Disorder and Conduct Disorder)	485
บทที่ 38	โรค Tic (Tic Disorder)	497
บทที่ 39	โรคการเรียนรู้บกพร่อง (Specific Learning Disorder; SLD)	507
บทที่ 40	กลุ่มโรคอารมณ์สองขั้ว และกลุ่มโรคซึมเศร้าในเด็กและวัยรุ่น (Bipolar and Related Disorders and Depressive Disorder in Child and Adolescent)	517
บทที่ 41	โรควิตกกังวล โรคย้ำคิดย้ำทำ และภาวะไม่ยอมไปโรงเรียนในเด็กและวัยรุ่น (Anxiety Disorder, Obsessive-Compulsive Disorder and School Refusal in Child and Adolescent)	529
บทที่ 42	โรคออทิซึมสเปกตรัม (Autism Spectrum Disorder)	543
บทที่ 43	โรคอุปาทานหมู่ (Mass Hysteria)	557
บทที่ 44	การเสพติดอินเทอร์เน็ต (Internet Use Disorder)	561

ส่วนที่ 4 การบำบัดทางจิตเวช (Psychiatric Treatment)

577

บทที่ 45	การใช้ยาจิตเวชในเวชปฏิบัติ (Practical Psychopharmacology)	579
บทที่ 46	การแจ้งข่าวร้าย (Breaking Bad News)	593
บทที่ 47	ความเครียดและเทคนิคการผ่อนคลายความเครียด (Stress and Relaxation Technique)	605
บทที่ 48	การรักษาทางจิตใจ (Psychological Treatment)	619

ส่วนที่ 5 ประเด็นพิเศษทางจิตเวช (Some Remarks in Psychiatry)

633

บทที่ 49	จิตเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (Geriatric Psychiatry)	635
บทที่ 50	ทักษะการสื่อสาร (Communication Skill)	649
บทที่ 51	จิตเวชศาสตร์รับปรึกษา (Consultation-Liaison Psychiatry)	659
บทที่ 52	จิตเวชศาสตร์ชุมชน (Community Psychiatry)	667
บทที่ 53	เอกสารและการบันทึกข้อมูลผู้ป่วย : การบันทึกเวชระเบียน การเขียนรายงานผู้ป่วยจิตเวชสำหรับนักศึกษาแพทย์ การเขียนใบส่งตัวเพื่อปรึกษาจิตแพทย์ การออกเอกสารรับรองความพิการ (Medical Record and Document)	675
บทที่ 54	กฎหมายสุขภาพจิต : การประยุกต์ใช้ในเวชปฏิบัติทั่วไป (Psychiatric Law and Application)	695
บทที่ 55	ภาวะพิษจากยาทางจิตเวช (Toxication from Psychiatric Medication)	705

สารบัญภาพ

ภาพที่ 5-1	topographic model ของจิตใจ	42
ภาพที่ 5-2	การทำงานของกลไกทางจิต (defense mechanism)	44
ภาพที่ 12-1	การดูแลช่วยเหลือ และการประเมินความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย	129
ภาพที่ 13-1	แนวทางการดูแลผู้ป่วย ที่มาด้วยอาการหายใจหอบ	137
ภาพที่ 14-1	ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวล และประสิทธิภาพในด้านต่างๆ	146
ภาพที่ 14-2	ความวิตกกังวลในทุกๆ เรื่อง (generalized/free-floating anxiety)	147
ภาพที่ 14-3	ความวิตกกังวลเป็นครั้งคราว (paroxysmal anxiety)	148
ภาพที่ 14-4	การวินิจฉัยแยกโรค เมื่อพบว่ามีความวิตกกังวลผิดปกติ	152
ภาพที่ 15-1	แนวทางการวินิจฉัยผู้ป่วยที่มีภาวะโรคจิต (psychosis)	162
ภาพที่ 16-1	สรุปแนวทางการวินิจฉัยแยกโรค ผู้ป่วยที่มาด้วยอารมณ์เศร้า	173
ภาพที่ 19-1	แนวทางเบื้องต้นในการประเมิน ปัญหาพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเฉียบพลัน (acute behavioral change) ในผู้ป่วยที่ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้เต็มที่	209
ภาพที่ 19-2	กรอบแนวคิดในการวินิจฉัยแยกโรค	212
ภาพที่ 23-1	แสดงสาเหตุต่างๆ ของอาการทางกาย ที่ไม่ทราบสาเหตุ	259
ภาพที่ 23-2	แสดงภาวะทางจิตเวช ที่ทำให้เกิดอาการทางกาย	267
ภาพที่ 28-1	การป้องกันและการวินิจฉัย ภาวะเพ้อ (delirium)	341
ภาพที่ 28-2	การรักษาประคับประคอง อาการภาวะเพ้อ (delirium) ด้วยยา	343
ภาพที่ 30-1	แผนภูมิแนวทางการรักษาโรคจิตเภทด้วยยา	370
ภาพที่ 35-1	องค์ประกอบที่มีผลต่อการเกิดบุคลิกภาพ	457

ภาพที่ 39-1 ตัวอย่างการเขียนของเด็ก ที่มีโรค specific learning disorder (SLD) ด้านการเขียน	511
ภาพที่ 44-1 ความสัมพันธ์คาบเกี่ยวกันของ การเสพติดอินเทอร์เน็ต (internet addiction) การเสพติดสื่อสังคม (social media addiction) และการเสพติดเกม (game addiction)	562
ภาพที่ 47-1 กระบวนการที่สัมพันธ์กันระหว่างตัวกระตุ้น (stressor) การตอบสนองต่อความเครียด (stress response) และปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง กับความเครียด (stress mediator)	605
ภาพที่ 55-1 แสดงคลื่นไฟฟ้าหัวใจภาวะ sodium channel block ของผู้ป่วยที่มีภาวะพิษจากยา amitriptyline เกินขนาด	706
ภาพที่ 55-2 แสดงคลื่นไฟฟ้าหัวใจของผู้ป่วยที่แสดงในภาพที่ 55-1 สามวันหลังจากมาโรงพยาบาล ซึ่งผู้ป่วยมีอาการปกติแล้ว	707

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2-1	แสดงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ	15
ตารางที่ 2-2	สรุปรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย (model of doctor-patient relationship)	18
ตารางที่ 5-1	การจำแนกกลไกทางจิตตามระดับการปรับตัว	45
ตารางที่ 5-2	ตัวอย่างการใช้กลไกทางจิตในโรคบุคลิกภาพผิดปกติ (ego defense in personality disorder)	50
ตารางที่ 5-3	ทฤษฎีพัฒนาการของจิตใจทางด้านเพศ (psychosexual development by Sigmund Freud)	51
ตารางที่ 5-4	ทฤษฎีการพัฒนาของจิตใจทางด้านสังคม (psychosocial development of Erik Erikson)	52
ตารางที่ 5-5	ตัวอย่างปฏิสัมพันธ์ของมารดาและเด็ก ตามทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	53
ตารางที่ 6-1	ตารางสรุปวิธีการเสริมแรง	59
ตารางที่ 8-1	หน้าที่ของ cerebral cortex	78
ตารางที่ 12-1	การประเมินความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย	125
ตารางที่ 12-2	แบบประเมินโรคซึมเศร้า 8 คำถาม (8Q) (ประเมินร่วมกับแบบประเมินโรคซึมเศร้า 9 คำถาม)	127
ตารางที่ 12-3	การแปลผลคะแนนของการทำแบบประเมิน โรคซึมเศร้า 8 คำถาม	127
ตารางที่ 13-1	การวินิจฉัยแยกโรคของ hyperventilation syndrome	138
ตารางที่ 14-1	อาการ panic attack	148
ตารางที่ 14-2	โรคทางกาย ยาหรือสารเสพติด ที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวลได้	150
ตารางที่ 15-1	สรุปลักษณะอาการทางคลินิก ที่พบในผู้ป่วยที่มีภาวะโรคจิต (psychosis)	158
ตารางที่ 15-2	ตัวอย่างโรคทางกายที่เป็นสาเหตุ ทำให้เกิดภาวะโรคจิต (psychosis)	159
ตารางที่ 15-3	ตัวอย่างยาและสารเสพติดที่เป็นสาเหตุ ทำให้เกิดภาวะโรคจิต (psychosis)	160
ตารางที่ 15-4	ข้อบ่งชี้เพื่อพิจารณารับผู้ป่วยไว้รักษาในโรงพยาบาล	163

ตารางที่ 17-1	สุขลักษณะการนอนที่ควรปฏิบัติ	183
ตารางที่ 18-1	การวินิจฉัยโรคติดสารเสพติด (substance dependence)	189
ตารางที่ 18-2	การวินิจฉัยภาวะการใช้สารแบบมีปัญา (substance abuse)	189
ตารางที่ 18-3	เกณฑ์การวินิจฉัยโรคการใช้สารเสพติด (substance use disorder)	190
ตารางที่ 18-4	ค่านิยมอื่นๆ ของผู้ที่มีปัญหาการดื่มสุรา	191
ตารางที่ 18-5	แบบคัดกรอง CAGE ในการคัดกรอง ผู้ที่มีความเสี่ยงมีปัญาการดื่มสุรา	191
ตารางที่ 18-6	สรุปการรักษาผู้ป่วยที่มีภาวะเพ้อจากการขาดสุรา (delirium tremens; DTs)	195
ตารางที่ 18-7	ยาที่สามารถใช้ช่วยผู้ป่วยติดสุรา ให้สามารถหยุดสุรา	198
ตารางที่ 18-8	ยาหลักที่สามารถใช้ช่วยผู้ป่วยติดบุหรื ให้สามารถหยุดบุหรื (first line agent)	200
ตารางที่ 18-9	ยารองที่สามารถใช้ช่วยผู้ป่วยติดบุหรื ให้สามารถหยุดบุหรื (second line agent)	201
ตารางที่ 21-1	ข้อสังเกตในการแยกภาวะโศกเศร้าจากการสูญเสีย บุคคลอันเป็นที่รัก (bereavement) กับโรคซึมเศร้า (major depressive disorder)	240
ตารางที่ 21-2	เปรียบเทียบลักษณะของความโศกเศร้า (grief) กับโรคซึมเศร้าในผู้ป่วยระยะสุดท้าย	245
ตารางที่ 25-1	ประเภทของการทารุณกรรมเด็ก และคำจำกัดความ	292
ตารางที่ 25-2	ลักษณะอาการทางคลินิก ที่บ่งชี้ว่าเด็กถูกปล่อยปละละเลย	295
ตารางที่ 25-3	ลักษณะอาการทางคลินิก ที่บ่งชี้ว่าเด็กถูกทารุณกรรมทางจิตใจ	296
ตารางที่ 28-1	ความชุกและอุบัติการณ์ ของภาวะเพ้อ (delirium) ในผู้ป่วยกลุ่มต่างๆ	336
ตารางที่ 28-2	ตัวช่วยจำสาเหตุที่พบบ่อย ของภาวะเพ้อ (delirium) "I WATCH DEATH"	337
ตารางที่ 29-1	สาเหตุที่พบบ่อยของภาวะสมองเสื่อมที่รักษาได้ผลดี	351

ตารางที่ 30-1	ความเสี่ยงต่อการเกิดโรคจิตเภทในเครือญาติ	366
ตารางที่ 30-2	ตัวอย่างขนาดยารักษาโรคจิต ที่ใช้บ่อยในการรักษาโรคจิตเภท	370
ตารางที่ 30-3	ปัจจัยที่มีผลต่อการพยากรณ์โรคในผู้ป่วยโรคจิตเภท	372
ตารางที่ 31-1	ระดับความรุนแรงของโรคซึมเศร้า	392
ตารางที่ 31-2	โรคหรือยา/สารเสพติด ที่ทำให้มีความผิดปกติของอารมณ์ได้	401
ตารางที่ 32-1	ค่าความชุกตลอดชีพ (lifetime prevalence) อัตราส่วนผู้ป่วยเพศหญิงต่อเพศชาย และโรคร่วมที่พบได้บ่อยในกลุ่มโรควิตกกังวล	412
ตารางที่ 32-2	สรุปการดำเนินโรคและการพยากรณ์โรค ของกลุ่มโรควิตกกังวล	420
ตารางที่ 32-3	ค่าความชุกตลอดชีพ (lifetime prevalence) อัตราส่วนผู้ป่วยเพศหญิงต่อเพศชาย และโรคร่วมที่พบได้บ่อยในกลุ่มโรคย้ำคิดย้ำทำ และโรคอื่นที่เกี่ยวข้อง	422
ตารางที่ 32-4	สรุปการดำเนินโรคและการพยากรณ์โรค ของกลุ่มโรคย้ำคิดย้ำทำและโรคอื่นที่เกี่ยวข้อง	426
ตารางที่ 34-1	ตัวอย่างการปรับตัวต่อสถานการณ์ในชีวิต และคะแนนความเครียด 15 อันดับแรก	447
ตารางที่ 35-1	เกณฑ์การวินิจฉัยบุคลิกภาพผิดปกติตาม DSM-5	459
ตารางที่ 35-2	บุคลิกภาพผิดปกติแบบต่างๆ ในระบบ DSM	460
ตารางที่ 35-3	สรุปรูปแบบการรักษาที่มีหลักฐานยืนยันว่า มีประสิทธิภาพในการรักษาผู้ป่วยบุคลิกภาพผิดปกติ	465
ตารางที่ 36-1	เกณฑ์การวินิจฉัยโรคสมาธิสั้นตาม DSM-5	472
ตารางที่ 36-2	การวินิจฉัยแยกโรคสำหรับโรคสมาธิสั้น (differential diagnoses for ADHD)	474
ตารางที่ 36-3	โรคที่มักพบร่วมกับโรคสมาธิสั้น	475
ตารางที่ 38-1	ลักษณะและตัวอย่างของ tic ชนิดต่างๆ	497
ตารางที่ 41-1	ขนาดของยาในกลุ่ม SSRI ที่ใช้ในการรักษาโรคย้ำคิดย้ำทำ	537
ตารางที่ 44-1	ความผิดปกติที่พบร่วม (comorbidity) ในผู้เสพติดอินเทอร์เนต	566

ตารางที่ 45-1	การแบ่ง potency ของยารักษาโรคจิตกลุ่ม typical และผลข้างเคียงที่พบบ่อย	580
ตารางที่ 45-2	ยารักษาโรคจิตกลุ่ม typical ที่มีในบัญชียาของโรงพยาบาลศิริราชในปัจจุบัน และจัดอยู่ในยาในบัญชียาหลัก	581
ตารางที่ 45-3	ยารักษาโรคจิตกลุ่ม atypical ที่มีในบัญชียาของโรงพยาบาลศิริราชในปัจจุบัน	582
ตารางที่ 45-4	อาการและการรักษาเบื้องต้น เมื่อเกิดอาการข้างเคียง extrapyramidal จากยารักษาโรคจิต	583
ตารางที่ 45-5	ยาด้านเศร้ากลุ่ม tricyclic ที่มีอยู่ในบัญชียาของโรงพยาบาลศิริราช	584
ตารางที่ 45-6	ยาด้านเศร้าในกลุ่ม selective serotonin reuptake inhibitor (SSRI)	585
ตารางที่ 45-7	ยาด้านเศร้าในกลุ่ม serotonin norepinephrine reuptake inhibitor (SNRI)	586
ตารางที่ 45-8	ยา benzodiazepine ที่มีในบัญชียาของโรงพยาบาลศิริราช	589
ตารางที่ 45-9	ขนาดที่ใช้ของยาในกลุ่ม choline esterase inhibitor	590
ตารางที่ 45-10	ยาในกลุ่ม anticholinergic	591
ตารางที่ 47-1	สรุปลำดับขั้นต่างๆ ของปฏิกิริยาเครียด และวิธีการจัดการ	610
ตารางที่ 47-2	สรุปกลยุทธ์จัดการความเครียด	611
ตารางที่ 48-1	ตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่าง ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม	623
ตารางที่ 53-1	global assessment of function (GAF) scale	681
ตารางที่ 53-2	ประเภทและความสามารถของบุคคลปัญญาอ่อน แบ่งตามระดับเชาวน์ปัญญา เมื่อแบ่งตามเกณฑ์ของ DSM-IV-TR	689
ตารางที่ 55-1	การลดการดูดซึมในทางเดินอาหาร	708